

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 9 listopada 2023 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych – Dyrektywa 2012/13/UE – Prawo do informacji w postępowaniu karnym – Artykuł 6 – Prawo do informacji dotyczących oskarżenia – Artykuł 6 ust. 4 – Zmiana udzielonych informacji – Zmiana kwalifikacji przestępstwa – Obowiązek poinformowania osoby oskarżonej w odpowiednim czasie i umożliwienia jej przedstawienia argumentów dotyczących rozważanej nowej kwalifikacji – Skuteczne wykonywanie prawa do obrony – Rzetelność postępowania – Dyrektywa (UE) 2016/343 – Wzmocnienie niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym – Artykuł 3 – Domniemanie niewinności – Artykuł 7 ust. 2 – Prawo do nieobciążania samego siebie – Artykuł 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Wymóg bezstronności sądu karnego – Zmiana kwalifikacji czynu z inicjatywy sądu karnego lub na wniosek osoby oskarżonej

W sprawie C-175/22

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Spetsializiran nakazatelen sad (wyspecjalizowany sąd karny, Bułgaria) postanowieniem z dnia 8 marca 2022 r., które wpłynęło do Trybunału w tym samym dniu, w postępowaniu karnym przeciwko

BK,

przy udziale:

Spetsializirana prokuratura,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: C. Lycourgos (sprawozdawca), prezes izby, O. Spineanu-Matei, J. -C. Bonichot, S. Rodin i L.S. Rossi, sędziowie,

rzecznik generalny: T. Ćapeta,

sekretarz: R. Stefanova-Kamisheva, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 2 marca 2023 r.,

* Język postępowania: bułgarski.

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu rządu czeskiego – M. Smolek i J. Vlácil, w charakterze pełnomocników,
 - w imieniu Komisji Europejskiej – E. Rousseva i M. Wasmeier, w charakterze pełnomocników,
- po zapoznaniu się z opinią rzecznik generalnej na posiedzeniu w dniu 25 maja 2023 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U. 2012, L 142, s. 1) oraz art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą praw podstawowych”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania karnego wszczętego przeciwko BK o czyny pierwotnie zakwalifikowane przez prokuraturę w akcie oskarżenia jako łapownictwo, a dla których sąd zamierza przyjąć kwalifikację oszustwa lub płatnej protekcji.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 2012/13

- 3 Motywy 3, 9, 14 i 27–29 dyrektywy 2012/13 mają następujące brzmienie:

„(3) Wdrożenie zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych zakłada, że państwa członkowskie mają wzajemne zaufanie do swoich systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Zakres wzajemnego uznawania w znacznym stopniu zależy od szeregu czynników, w tym mechanizmów mających na celu zagwarantowanie praw osób podejrzanych lub oskarżonych oraz wspólnych minimalnych norm niezbędnych dla ułatwienia stosowania zasady wzajemnego uznawania.

[...]

(9) Artykuł 82 ust. 2 [TFUE] przewiduje możliwość ustanowienia norm minimalnych stosowanych w państwach członkowskich w celu ułatwienia wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych, jak również współpracy policyjnej i wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych o wymiarze transgranicznym. Artykuł ten odwołuje się do »praw jednostek w postępowaniu karnym« jako jednego z obszarów, w których można ustanowić normy minimalne.

[...]

(14) [...] [Niniejsza dyrektywa ustanawia] – z myślą o zwiększeniu wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi – wspólne normy minimalne, które mają być stosowane w odniesieniu do informowania osób podejrzanych i oskarżonych o popełnienie przestępstwa o prawach i o zarzutach. Niniejsza dyrektywa opiera się na prawach określonych w [karcie praw podstawowych], a w szczególności jej art. 6, 47 i 48, oraz na art. 5 i 6 [europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r.] zgodnie z wykładnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. [...]

[...]

(27) Osobom oskarżonym o popełnienie przestępstwa należy udzielić wszelkich informacji dotyczących oskarżenia niezbędnych do umożliwienia im przygotowania swojej obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania.

(28) Przekazywane osobom podejrzany lub oskarżonym informacje na temat czynu zabronionego, o którego popełnienie są one podejrzane lub oskarżone, należy podawać niezwłocznie, a najpóźniej przed ich pierwszym oficjalnym przesłuchaniem przez policję lub inny właściwy organ, oraz bez uszczerbku dla przebiegu prowadzonego postępowania przygotowawczego. Opis faktów, odnoszących się do czynu zabronionego, o którego popełnienie osoby są podejrzane lub oskarżone, w tym również – jeżeli są znane – czas i miejsce, oraz możliwa kwalifikacja prawna zarzucanego przestępstwa, powinny zostać podane w sposób wystarczająco szczegółowy, z uwzględnieniem etapu postępowania karnego, na którym ten opis jest podawany, aby zagwarantować rzetelność postępowania i umożliwić skuteczne wykonywanie prawa do obrony.

(29) W przypadku gdy w toku postępowania karnego szczegóły dotyczące oskarżenia ulegną zmianie w sposób, który ma istotny wpływ na sytuację osób podejrzanych lub oskarżonych, należy je o tym poinformować, w przypadku gdy jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania, oraz w odpowiednim czasie, aby umożliwić skuteczne wykonywanie prawa do obrony”.

4 Artykuł 1 dyrektywy 2012/13, zatytułowany „Przedmiot”, jest zredagowany następująco:

„Niniejsza dyrektywa ustanawia przepisy dotyczące prawa osób podejrzanych lub oskarżonych do informacji dotyczących praw przysługujących im w postępowaniu karnym oraz oskarżenia przeciwko nim. Niniejsza dyrektywa ustanawia również przepisy dotyczące prawa osób podlegających europejskiemu nakazowi aresztowania do informacji dotyczących przysługujących im praw”.

5 Artykuł 3 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Prawo do informacji o prawach”, w ust. 1 przewiduje:

„Państwa członkowskie zapewniają, aby osobom podejrzany lub oskarżonym niezwłocznie udzielano informacji dotyczących przynajmniej poniższych praw procesowych, stosowanych zgodnie z prawem krajowym, aby umożliwić skuteczne wykonywanie tych praw:

a) prawo dostępu do obrońcy;

b) wszelkie uprawnienia do bezpłatnej porady prawnej i warunki jej uzyskania;

- c) prawo do informacji dotyczących oskarżenia, zgodnie z art. 6;
 - d) prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego;
 - e) prawo do odmowy składania wyjaśnień”.
- 6 Artykuł 6 tej dyrektywy, zatytułowany „Prawo do informacji dotyczących oskarżenia”, stanowi:
- „1. Państwa członkowskie zapewniają, aby osobom podejrzanym lub oskarżonym udzielono informacji o czynie zabronionym, o którego popełnienie są one podejrzane lub oskarżone. Informacje te przekazuje się niezwłocznie i są one na tyle szczegółowe, na ile jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania oraz skutecznego wykonywania prawa do obrony.
- [...]
3. Państwa członkowskie zapewniają, aby najpóźniej w chwili przekazania podstawy oskarżenia do oceny sądu przedstawiono szczegółowe informacje na temat oskarżenia, w tym rodzaju przestępstwa i jego kwalifikacji prawnej, jak również charakteru udziału osoby oskarżonej.
4. Państwa członkowskie zapewniają, aby osoby podejrzane lub oskarżone były niezwłocznie informowane o wszelkich zmianach w informacjach podanych zgodnie z niniejszym artykułem, w przypadku gdy jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania”.

Dyrektywa (UE) 2016/343

- 7 Przedmiotem dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz.U. 2016, L 65, s. 1) jest między innymi, zgodnie z jej art. 1 lit. a), ustanowienie „wspóln[ych] norm[.] minimaln[ych]” dotyczących „niektórych aspektów domniemania niewinności w postępowaniu karnym”.
- 8 Artykuł 3 tej dyrektywy, zatytułowany „Domniemanie niewinności”, stanowi:
- „Państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani i oskarżeni byli uważani za niewinnych, do czasu udowodnienia im winy zgodnie z prawem”.
- 9 Artykuł 7 rzeczony dyrektywy, zatytułowany „Prawo do nieskładania wyjaśnień i prawo do nieobciążania samego siebie”, w ust. 2 przewiduje:
- „Państwa członkowskie zapewniają podejrzanym i oskarżonym prawo do nieobciążania samego siebie”.

Prawo bułgarskie

- 10 Artykuł 287 ust. 1 Nakazatelno-protsesualen kodeks (kodeksu postępowania karnego, zwanego dalej „NPK”), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, ma następujące brzmienie:
- „Prokurator wnosi nowe oskarżenie, jeżeli w toku dochodzenia sądowego stwierdza powody do istotnej zmiany części faktycznej aktu oskarżenia lub zastosowania surowszej ustawy karnej”.

- 11 Zgodnie z art. 301 ust. 1 pkt 2 NPK przy wydawaniu wyroku właściwy sąd bada i rozstrzyga, czy czyn jest przestępstwem i jaka powinna być kwalifikacja prawna tego czynu.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 12 W dniu 26 lutego 2021 r. Spetsializirana prokuratura (wyspecjalizowana prokuratura, Bułgaria) wniosła do sądu odsyłającego akt oskarżenia przeciwko BK, zarzucając mu, że będąc funkcjonariuszem policji śledczej, popełnił czyny zakwalifikowane jako łapownictwo.
- 13 Zgodnie z ustaleniami zawartymi w akcie oskarżenia BK zażądał pewnej kwoty pieniężnej od dwóch podejrzanych w celu dokonania w ramach wykonywania swoich obowiązków dwóch czynności. Po pierwsze, BK zaproponował wydanie pozytywnej opinii w przedmiocie wniosków podejrzanych o zwrot pojazdów, które mogły być użyte do popełnienia przestępstwa, oraz wydania im tych pojazdów po uzyskaniu zgody prokuratora. Po drugie, BK zaoferował również dwóm podejrzany, że nie zostaną im przedstawione zarzuty popełnienia przestępstwa, o które byli podejrzewani.
- 14 Spetsializirana prokuratura (wyspecjalizowana prokuratura) zakwalifikowała te czyny jako łapownictwo popełnione przez funkcjonariusza policji śledczej w drodze wymuszenia z nadużyciem pełnionej funkcji. Przestępstwo to jest zagrożone karą pozbawienia wolności w wymiarze od trzech do piętnastu lat, karą grzywny w wysokości 25 000 lewów (BGN) (około 12 500 EUR), konfiskatą obejmującą do połowy majątku osoby skazanej i utratą praw.
- 15 BK sprzeciwił się tej kwalifikacji. Podniósł on w tym względzie, że nie można uznać, iż inkryminowane czynności zostały popełnione w ramach jego obowiązków, ponieważ czynności te nie wchodzą w zakres kompetencji funkcjonariusza policji śledczej, lecz prokuratora. W konsekwencji zdaniem BK właściwą kwalifikacją dla takich czynów było zakwalifikowanie ich jako oszustwo.
- 16 Sąd odsyłający zauważył w tym względzie, że powołana postać oszustwa, która ma miejsce, gdy sprawca uzyskuje korzyść majątkową ze szkodą dla pokrzywdzonego, wykorzystując jego błąd, brak doświadczenia lub niewiedzę, jest zagrożona karą pozbawienia wolności do lat pięciu.
- 17 Spetsializirana prokuratura (wyspecjalizowana prokuratura) podtrzymała jednak kwalifikację łapownictwa. Sąd odsyłający uściślił, że zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi wyłącznie do prokuratora należy określenie zarzutu oskarżenia, a właściwy sąd nie może kierować do niego jakichkolwiek instrukcji w tym względzie.
- 18 W związku z tym w ramach postępowania głównego zarówno strony, jak i sąd odsyłający skupiły się na udowodnieniu lub obaleniu zarzutu popełnienia czynu korupcyjnego. Sąd ten jest zobowiązany orzec w przedmiocie oskarżenia sformułowanego przez prokuratora, czyli oskarżenia o łapownictwo. Niemniej jednak w przypadku uniewinnienia od zarzutu łapownictwa miałby on możliwość rozważenia zmiany kwalifikacji czynów.
- 19 Zgodnie z wyjaśnieniami sądu odsyłającego w orzecznictwie krajowym art. 301 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 287 ust. 1 NPK jest interpretowany w ten sposób, że właściwy sąd jest uprawniony do uznania oskarżonego za winnego na podstawie kwalifikacji odmiennej od pierwotnie przyjętej w akcie oskarżenia, pod warunkiem, po pierwsze, że ta nowa kwalifikacja nie

pociąga za sobą istotnej zmiany zarzutu w części dotyczącej faktów, a po drugie, że nie pociąga ona za sobą kary surowszej niż przestępstwo wynikające z kwalifikacji pierwotnie przyjętej przez prokuratora.

- 20 Sąd odsyłający wyjaśnia zatem, że zgodnie z tym orzecznictwem może on przyjąć w sprawie w postępowaniu głównym kwalifikację oszustwa, jak sugeruje BK, ponieważ przestępstwo to jest zagrożone karą łagodniejszą niż kara wymierzona w przypadku łapownictwa.
- 21 Sąd ten dodaje, że mógłby również rozważyć zmianę kwalifikacji zarzucanych czynów na płatną protekcję. Można by bowiem uznać, że BK zwrócił się do podejrzanych o zapłatę pewnej kwoty pieniężnej w celu wywarcia wpływu na decyzje prokuratora w ramach wykonywania jego obowiązków służbowych, tak aby zatwierdził zwrot ich pojazdów i nie wniósł aktu oskarżenia. Kara przewidziana za przestępstwo płatnej protekcji jest również łagodniejsza niż kara przewidziana za przestępstwo łapownictwa, a mianowicie jest to kara pozbawienia wolności w wymiarze do sześciu lat lub grzywna w wysokości do 5000 BGN (około 2500 EUR).
- 22 Sąd odsyłający podkreśla jednak brak gwarancji w zakresie ochrony prawa do obrony, w sytuacji gdy właściwy sąd postanawia skazać oskarżonego na podstawie kwalifikacji czynów odmiennej od pierwotnie przyjętej w akcie oskarżenia sporządzonym przez prokuratora. W szczególności sąd ten nie jest zobowiązany do uprzedniego poinformowania oskarżonego ani do umożliwienia mu przedstawienia argumentów dotyczących rozważanej nowej kwalifikacji. W praktyce oskarżony dowiedziałby się o tej nowej kwalifikacji z wyroku skazującego.
- 23 Sąd odsyłający wyraża zatem wątpliwości co do zgodności takiej praktyki z prawem Unii. Dokładniej rzecz ujmując, w ramach pytania pierwszego sąd ten zastanawia się, czy wydanie wyroku skazującego na podstawie kwalifikacji zarzucanych czynów, o której oskarżony nie został uprzednio poinformowany, jest zgodne z art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy 2012/13.
- 24 Pytanie drugie dotyczy wymogów wynikających z art. 47 akapit drugi karty praw podstawowych.
- 25 Zdaniem sądu odsyłającego obowiązek, jaki mógłby na nim ciążyć na mocy odpowiedzi na pytanie pierwsze, polegający na poinformowaniu oskarżonego o możliwości przyjęcia kwalifikacji czynów odmiennej od pierwotnie zaproponowanej przez prokuratora, mógłby podważyć jego bezstronność oraz rzetelność postępowania. Sąd ten rozważa w tym względzie dwie sytuacje.
- 26 Po pierwsze, gdyby właściwy sąd poinformował oskarżonego o możliwości przyjęcia z własnej inicjatywy innej kwalifikacji, takiej jak kwalifikacja płatnej protekcji w sprawie w postępowaniu głównym, sąd ten pełniłby w rzeczywistości funkcję oskarżyciela. Tymczasem, jego zdaniem, można by wątpić w bezstronność sądu, który z własnej inicjatywy sugeruje nową kwalifikację prawną, a następnie na podstawie tej kwalifikacji wydaje wyrok skazujący, nawet jeśli dał wcześniej oskarżonemu możliwość obrony w tym zakresie.
- 27 Po drugie, gdyby właściwy sąd poinformował oskarżonego o możliwości przyjęcia kwalifikacji czynów sugerowanej przez samego oskarżonego, takiej jak kwalifikacja oszustwa w sprawie w postępowaniu głównym, mogłoby to zdaniem sądu odsyłającego skutkować naruszeniem prawa do nieobciążania samego siebie oraz zasad rzetelnego procesu.
- 28 Sąd odsyłający podkreślił jednak, że w sprawie w postępowaniu głównym BK nie uznał się za winnego przestępstwa oszustwa, lecz ograniczył się do wskazania, że czyny przedstawione przez prokuratora należało zakwalifikować jako oszustwo, a nie łapownictwo.

- 29 W tych okolicznościach Spetsializiran nakazatelen sad (wyspecjalizowany sąd karny, Bułgaria) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy 2012/13 sprzeciwia się wykładni przepisów krajowych – art. 301 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 287 ust. 1 [NPK] – dokonywanej przez orzecznictwo, zgodnie z którą sąd może w swoim wyroku dokonać innej kwalifikacji prawnej czynu niż w akcie oskarżenia, pod warunkiem że czyn ten nie zostaje zakwalifikowany jako przestępstwo podlegające surowszej karze, z tego powodu, że oskarżony nie został należycie poinformowany przed ogłoszeniem wyroku o nowej, odmiennej kwalifikacji prawnej i nie mógł się przed nią bronić?
- 2) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej: Czy art. 47 akapit drugi [karty praw podstawowych] sprzeciwia się temu, by sąd poinformował oskarżonego o tym, że sąd mógłby wydać orzeczenie co do istoty na podstawie odmiennej kwalifikacji prawnej czynu, a ponadto, by dał mu możliwość przygotowania w tym względzie obrony, z uwagi na to, że inicjatywa dotycząca tej odmiennej kwalifikacji prawnej nie wyszła od prokuratora?”.
- 30 Pismem z dnia 5 sierpnia 2022 r. Sofijski gradski sad (sąd dla miasta Sofii, Bułgaria) poinformował Trybunał, że w następstwie zmiany ustawodawczej, która weszła w życie w dniu 27 lipca 2022 r., Spetsializiran nakazatelen sad (wyspecjalizowany sąd karny) został zlikwidowany i że niektóre z wniesionych do tego sądu spraw karnych, w tym sprawa rozpoznawana w postępowaniu głównym, zostały z tym dniem przekazane do rozpoznania przez Sofijski gradski sad (sąd dla miasta Sofii).

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 31 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy 2012/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu pozwalającemu sądowi orzekającemu co do istoty w sprawie karnej na przyjęcie kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów odmiennej od pierwotnie przyjętej przez prokuraturę, jeżeli nowa kwalifikacja nie może prowadzić do wymierzenia kary surowszej, bez uprzedniego poinformowania osoby oskarżonej o rozważanej nowej kwalifikacji, a tym samym bez umożliwienia jej skorzystania z prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny w odniesieniu do przyjętego w ten sposób nowego przestępstwa.
- 32 Jak wynika z art. 1 dyrektywy 2012/13, dyrektywa ta, która została przyjęta na podstawie art. 82 ust. 2 TFUE, ustanawia wspólne minimalne normy w zakresie informowania osób podejrzanych lub oskarżonych o popełnienie przestępstwa o przysługujących im prawach i o oskarżeniu przeciwko nim.
- 33 Jak wynika z łącznej lektury art. 3 i 6 dyrektywy 2012/13, prawo do informacji, o którym mowa w jej art. 1, obejmuje co najmniej dwa odrębne uprawnienia. Po pierwsze, zgodnie z art. 3 tej dyrektywy państwa członkowskie zapewniają, by osobom podejrzany lub oskarżonym udzielano informacji dotyczących przynajmniej różnych praw procesowych wymienionych w tym artykule, takich jak prawo dostępu do obrońcy, uprawnienie do bezpłatnej porady prawnej i warunki jej uzyskania, prawo do informacji dotyczących oskarżenia i prawo do tłumaczenia

ustnego i pisemnego oraz prawo do odmowy składania wyjaśnień. Po drugie, w art. 6 tej dyrektywy zdefiniowano zasady odnoszące się do prawa do informacji dotyczących oskarżenia (zob. podobnie wyrok z dnia 13 czerwca 2019 r., Moro, C-646/17, EU:C:2019:489, pkt 43).

- 34 Zasady te mają na celu, jak potwierdzają to motywy 27–29 dyrektywy 2012/13, zapewnienie rzetelności postępowania i umożliwienie skutecznego wykonywania prawa do obrony (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2018 r., Kolev i in., C-612/15, EU:C:2018:392, pkt 89).
- 35 Cel ten wymaga w szczególności, aby osoba oskarżona otrzymała w odpowiednim czasie szczegółowe informacje na temat oskarżenia, w tym o rodzaju i kwalifikacji prawnej przestępstwa, w czasie umożliwiającym jej skuteczne przygotowanie obrony, jak przewiduje art. 6 ust. 3 tej dyrektywy (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2018 r., Kolev i in., C-612/15, EU:C:2018:392, pkt 90).
- 36 Wspomniany cel oraz prawidłowy przebieg postępowania wymagają, by oskarżony lub jego obrońca został dokładnie poinformowany o przyjętych czynach oraz o ich kwalifikacji prawnej, tak aby móc w użyteczny sposób uczestniczyć w rozprawach dotyczących zasadności oskarżenia, z poszanowaniem zasady kontrydiktoryjności i równości broni, tak aby móc skutecznie przedstawić swoje stanowisko (zob. podobnie wyrok z dnia 5 czerwca 2018 r., Kolev i in., C-612/15, EU:C:2018:392, pkt 92, 93).
- 37 W niniejszej sprawie z brzmienia pytania pierwszego oraz z informacji zawartych we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że sąd odsyłający zastanawia się nad zakresem ciężącego na sądzie orzekającym co do istoty w sprawie karnej obowiązku poinformowania oskarżonego o zmianie kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów.
- 38 W tym względzie Trybunał przyjął już, że informacje dotyczące oskarżenia, które zostały przekazane obronie, mogą następnie zostać zmienione, w szczególności w odniesieniu do kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów. Wszelkie tego typu modyfikacje muszą jednak zostać zakomunikowane osobie oskarżonej lub jej obrońcy w chwili, w której osoba ta i jej obrońca mają jeszcze możliwość skutecznego zareagowania na nie, a więc przed etapem narady. Możliwość taką przewiduje art. 6 ust. 4 dyrektywy 2012/13, wedle którego wszelkie zmiany w informacjach podanych zgodnie z tym artykułem, do których doszło w toku postępowania karnego, muszą być niezwłocznie przekazywane osobie oskarżonej, w przypadku gdy jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania [wyrok z dnia 21 października 2021 r., ZX (Usunięcie braków aktu oskarżenia), C-282/20, EU:C:2021:874, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 39 W motywie 29 tej dyrektywy uściślono, że w przypadku gdy w toku postępowania karnego szczegóły dotyczące oskarżenia ulegną zmianie w sposób, który ma istotny wpływ na sytuację osób podejrzanych lub oskarżonych, należy je o tym poinformować, w przypadku gdy jest to konieczne do zagwarantowania rzetelności postępowania, oraz w odpowiednim czasie, aby umożliwić skuteczne wykonywanie prawa do obrony.
- 40 W tym kontekście należy podkreślić decydujące znaczenie poinformowania o kwalifikacji prawnej przestępstwa dla skutecznego wykonywania prawa do obrony. Takie poinformowanie osoby oskarżonej lub jej obrońcy jest bowiem niezbędne, aby umożliwić jej zrozumienie stawianych jej zarzutów, zorganizowanie odpowiednio obrony, a także w razie potrzeby zakwestionowanie swojej winy poprzez wykazanie braku jednego lub kilku znamion przestępstwa, które zostało przyjęte.

- 41 W konsekwencji każda zmiana kwalifikacji prawnej czynów przez sąd orzekający co do istoty sprawy karnej może mieć decydujący wpływ na wykonywanie prawa do obrony oraz na rzetelność postępowania w rozumieniu art. 6 ust. 4 dyrektywy 2012/13.
- 42 Jest tak, po pierwsze, w przypadku gdy nowe brane pod uwagę przestępstwo zawiera nowe znamiona, co do których oskarżony nie miał jeszcze możliwości przedstawienia swoich argumentów.
- 43 W takiej sytuacji, aby zagwarantować rzetelność postępowania wymaganą przez art. 6 ust. 4 dyrektywy 2012/13, jest oczywiście konieczne, aby sąd karny orzekający co do istoty poinformował w odpowiednim czasie oskarżonego lub jego obrońcę o rozważanej nowej kwalifikacji w chwili, która umożliwi mu skuteczne przygotowanie obrony, i daje tej osobie możliwość skorzystania w tym zakresie z prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny.
- 44 W niniejszej sprawie z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że sąd odsyłający rozważa nieprzyjęcie kwalifikacji łapownictwa popełnionej przez funkcjonariusza policji śledczej w drodze wymuszenia poprzez nadużycie władzy, pierwotnie przyjętej przez Spetsializirana prokuratura (wyspecjalizowaną prokuraturę), i zamiast niej przyjęcie kwalifikacji oszustwa lub płatnej protekcji. Tymczasem te dwa ostatnie przestępstwa posiadają znamiona, co do których BK nie miał jeszcze możliwości przedstawić swoich argumentów.
- 45 Po drugie, nawet przy założeniu, że nowe brane pod uwagę przestępstwo nie zawiera nowych znamion w stosunku do przyjętego uprzednio, w związku z czym oskarżony miał możliwość przedstawienia w toku postępowania argumentów dotyczących wszystkich znamion tego przestępstwa, zmiana kwalifikacji przestępstwa przez sąd karny orzekający co do istoty może jednak mieć znaczący wpływ na wykonywanie prawa do obrony. Nie można bowiem wykluczyć, że oskarżony, którego poinformowano o rozważanej nowej kwalifikacji, zorganizuje swoją obronę w odmienny sposób.
- 46 Należy jeszcze podkreślić, że w tym kontekście pozbawiona jest wszelkiego znaczenia okoliczność, że nowa kwalifikacja nie może prowadzić do wymierzenia kary surowszej. Rzetelność postępowania wymaga bowiem, aby oskarżony mógł w pełni skorzystać z prawa do obrony. Stopień surowości grożącej kary nie ma zaś związku z kwestią, czy prawa te mogły być wykonywane.
- 47 Wynika stąd, że sąd orzekający co do istoty w sprawie karnej, jeżeli zamierza dokonać zmiany kwalifikacji przestępstwa, jest zobowiązany do poinformowania w odpowiednim czasie osoby oskarżonej lub jej obrońcy o rozważanej nowej kwalifikacji w chwili i w warunkach umożliwiających tej osobie skuteczne przygotowanie obrony i umożliwienie jej skorzystania z prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny w odniesieniu do tej kwalifikacji, tak aby zagwarantować rzetelność postępowania w rozumieniu art. 6 ust. 4 dyrektywy 2012/13. Konieczność wyznaczenia osobie oskarżonej terminu na przygotowanie lub zrewidowanie obrony w takim kontekście, a także długość tego terminu są elementami, które sąd ten powinien określić stosownie do wszystkich istotnych okoliczności.
- 48 Wykładnię przedstawioną w poprzednim punkcie potwierdzają cele dyrektywy 2012/13. Jak bowiem wynika z motywów 3, 9 i 14 tej dyrektywy, ma ona na celu – poprzez ustanowienie wspólnych norm minimalnych w zakresie informowania osób podejrzanych lub oskarżonych

o popełnienie przestępstwa o ich prawach i o oskarżeniu – wzmocnienie wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, a tym samym ułatwienie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych w sprawach karnych.

- 49 Tymczasem, jak zauważyła w istocie rzecznik generalna w pkt 59–71 opinii, wykładnia przyjęta w pkt 47 niniejszego wyroku, która ma postać jasnej i prostej w stosowaniu zasady, co się tyczy ciężącego na sądzie orzekającym co do istoty w sprawie karnej obowiązku poinformowania osoby oskarżonej w odpowiednim czasie, gdy sąd ten zamierza dokonać zmiany kwalifikacji przestępstwa, przyczynia się do poszanowania prawa do obrony oraz rzetelności postępowania karnego w państwach członkowskich. W ten sposób wykładnia ta wzmacnia wzajemne zaufanie między tymi państwami, a tym samym ułatwia wzajemne uznawanie wyroków i orzeczeń sądowych w sprawach karnych, zgodnie z celami realizowanymi przez tę dyrektywę.
- 50 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 6 ust. 4 dyrektywy 2012/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu pozwalającemu sądowi orzekającemu co do istoty w sprawie karnej na przyjęcie kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów odmiennej od pierwotnie przyjętej przez prokuraturę bez poinformowania w odpowiednim czasie osoby oskarżonej o rozważanej nowej kwalifikacji w chwili i w warunkach umożliwiających jej skuteczne przygotowanie obrony, a tym samym bez umożliwienia tej osobie wykonywania prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny w odniesieniu do tej nowej kwalifikacji. W tym kontekście nie ma żadnego znaczenia okoliczność, że wspomniana kwalifikacja nie może prowadzić do wymierzenia kary surowszej niż przestępstwo, o które dana osoba była pierwotnie oskarżona.

W przedmiocie pytania drugiego

- 51 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania. Ponadto Trybunał może wziąć pod rozagę przepisy prawa Unii, na które sąd krajowy powołał się w swoich pytaniach prejudycjalnych. Okoliczność, iż sąd krajowy powołał się formalnie w pytaniu prejudycjalnym na określone przepisy prawa Unii, nie stoi bowiem na przeszkodzie temu, by Trybunał udzielił temu sądowi wszelkich elementów wykładni, które mogą być mu pomocne w rozstrzygnięciu rozpatrywanej przez niego sprawy, niezależnie od tego, czy sąd krajowy odniósł się do nich w treści pytań [wyrok z dnia 22 grudnia 2022 r., *Ministre de la Transition écologique i Premier ministre (Odpowiedzialność państwa za zanieczyszczenie powietrza)*, C-61/21, EU:C:2022:1015, pkt 34].
- 52 W niniejszej sprawie z wyjaśnień przedstawionych przez sąd odsyłający wynika, że ma on wątpliwości – w przypadku zmiany kwalifikacji przestępstwa przez sąd orzekający co do istoty w sprawie karnej – co do bezstronności tego ostatniego sądu, w przypadku gdy nowa kwalifikacja została przyjęta z jego własnej inicjatywy, oraz co do poszanowania prawa do nieobciążania samego siebie, w przypadku gdy nową kwalifikację zaproponował oskarżony.
- 53 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 3 i art. 7 ust. 2 dyrektywy 2016/343 gwarantują odpowiednio domniemanie niewinności i prawo do nieobciążania samego siebie.

- 54 W konsekwencji w świetle orzecznictwa przypomnianego w pkt 51 niniejszego wyroku należy stwierdzić, że poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 i 7 dyrektywy 2016/343 oraz art. 47 akapit drugi karty praw podstawowych należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu umożliwiającemu sądowi orzekającemu co do istoty w sprawie karnej przyjęcie z własnej inicjatywy lub w następstwie propozycji oskarżonego kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów odmiennej od pierwotnie przyjętej przez prokuraturę, i to również w sytuacji, gdy sąd ten poinformował oskarżonego w odpowiednim czasie o rozważanej nowej kwalifikacji, w chwili i w warunkach, które umożliwiły oskarżonemu skuteczne przygotowanie obrony, i dał w ten sposób tej osobie możliwość wykonywania prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny w odniesieniu do przyjętej w ten sposób nowej kwalifikacji.
- 55 W pierwszej kolejności należy podkreślić, że przepis krajowy pozwalający sądowi orzekającemu co do istoty w sprawie karnej na zmianę kwalifikacji przestępstwa nie jest w stanie sam w sobie podważyć domniemania niewinności zagwarantowanego w art. 3 dyrektywy 2016/343 lub bezstronności tego sądu w rozumieniu art. 47 akapit drugi karty praw podstawowych, nawet jeśli to z jego inicjatywy przyjęto nową kwalifikację.
- 56 W tej kwestii Trybunał orzekł już, że prawo państwa członkowskiego może przyznawać sądom karnym orzekającym co do istoty sprawy uprawnienie do zmiany kwalifikacji czynów, które zostały im prawidłowo przedstawione do rozpoznania, pod warunkiem upewnienia się, że oskarżeni mogli wykonywać tym zakresie przysługujące im prawo do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny jako osoby poinformowane w odpowiednim czasie o przyczynie oskarżenia, czyli zdarzeniach, które im się zarzuca i na których opiera się oskarżenie, a także o kwalifikacji prawnej tych zdarzeń, i to w sposób szczegółowy (zob. podobnie wyrok z dnia 13 czerwca 2019 r., Moro, C-646/17, EU:C:2019:489, pkt 55).
- 57 Okoliczność bowiem, że sąd orzekający co do istoty postanawia bez udziału prokuratora zmienić kwalifikację przestępstwa w tym zakresie, wskazuje, że – zdaniem tego sądu – zarzucane czyny mogłyby, w razie ich wykazania, odpowiadać tej nowej kwalifikacji, a nie że wspomniany sąd zajął już stanowisko w przedmiocie winy osoby oskarżonej.
- 58 W drugiej kolejności, co się tyczy prawa do nieobciążania samego siebie, o którym mowa w art. 7 ust. 2 dyrektywy 2016/343, okoliczność, że osoba oskarżona sugeruje nową kwalifikację zarzucanych jej czynów, nie oznacza sama w sobie, że osoba ta uznaje swoją winę w odniesieniu do nowej kwalifikacji.
- 59 Ponadto w ramach sporu w postępowaniu głównym sąd odsyłający podkreślił, że o ile BK wskazał, iż czyny takie jak opisane przez Spetsializirana prokuratura (wyspecjalizowaną prokuraturę) należy zakwalifikować jako oszustwo, a nie jako łapownictwo, o tyle nie przyznał się do winy w odniesieniu do przestępstwa oszustwa.
- 60 W każdym razie żaden przepis prawa Unii nie zakazuje osobie oskarżonej przyznania, że popełnił on przestępstwo.
- 61 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 3 i 7 dyrektywy 2016/343 oraz art. 47 akapit drugi karty praw podstawowych należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu umożliwiającemu sądowi orzekającemu co do istoty w sprawie karnej przyjęcie z własnej inicjatywy lub w następstwie propozycji oskarżonego kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów odmiennej od

pierwotnie przyjętej przez prokuraturę, pod warunkiem że sąd ten poinformował osobę oskarżoną w odpowiednim czasie o rozważanej nowej kwalifikacji, w chwili i w warunkach, które umożliwiły jej skuteczne przygotowanie obrony, i dał w ten sposób tej osobie możliwość wykonywania prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny w odniesieniu do przyjętej w ten sposób nowej kwalifikacji.

W przedmiocie kosztów

- 62 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Artykuł 6 ust. 4 dyrektywy 2012/13/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym

należy interpretować w ten sposób, że:

stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu pozwalającemu sądowi orzekającemu co do istoty w sprawie karnej na przyjęcie kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów odmiennej od pierwotnie przyjętej przez prokuraturę bez poinformowania w odpowiednim czasie osoby oskarżonej o rozważanej nowej kwalifikacji w chwili i w warunkach umożliwiających jej skuteczne przygotowanie obrony, a tym samym bez umożliwienia tej osobie wykonywania prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny w odniesieniu do tej nowej kwalifikacji. W tym kontekście nie ma żadnego znaczenia okoliczność, że wspomniana kwalifikacja nie może prowadzić do wymierzenia kary surowszej niż przestępstwo, o które dana osoba była pierwotnie oskarżona.

- 2) Artykuły 3 i 7 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym oraz art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

należy interpretować w ten sposób, że:

nie stoją one na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu umożliwiającemu sądowi orzekającemu co do istoty w sprawie karnej przyjęcie z własnej inicjatywy lub w następstwie propozycji oskarżonego kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów odmiennej od pierwotnie przyjętej przez prokuraturę, pod warunkiem że sąd ten poinformował osobę oskarżoną w odpowiednim czasie o rozważanej nowej kwalifikacji, w chwili i w warunkach, które umożliwiły jej skuteczne przygotowanie obrony, i dał w ten sposób tej osobie możliwość wykonywania prawa do obrony w sposób rzeczywisty i skuteczny w odniesieniu do przyjętej w ten sposób nowej kwalifikacji.

Podpisy